

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.50>

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЗАКОННОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ

Степанов В.А.,

кандидат технічних наук,

науковий співробітник

Українського науково-дослідного інституту

спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України,

ORCID: 0000-0002-5249-6883

Челпан Ю.В.,

провідний науковий співробітник

Українського науково-дослідного інституту

спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України,

ORCID: 0009-0007-3540-6421

Степанов В.А., Челпан Ю.В. Поняття та ознаки законного спостереження за особою, річчю або місцем.

Стаття присвячена проблематиці вдосконалення визначення законного спостереження за особою, річчю або місцем як одного з різновидів негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Звернуто увагу на уточнення деяких ключових ознак поняття законного спостереження за особою, річчю або місцем, що дозволяє краще розкрити його зміст у відповідному правовому контексті. Розглянуто специфіку спостереження як методу отримання інформації в межах кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності, що здійснюється відповідно до норм чинного законодавства. Наведено обмежений перелік спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації, які застосовуються під час проведення відповідних оперативно-розшукових, контррозвідувальних, заходів або негласних слідчих (розшукових) дій з законного спостереження за особою, річчю або місцем. Особливу увагу приділено теоретичному осмисленню поняття «спостереження» та «негласне спостереження» в науковій літературі. Зазначено, що ключові елементи негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів з аудіо-, відеоконтролю особи, аудіо-, відеоконтролю місця та спостереження за особою, річчю або місцем в цілому збігаються (мета і завдання, об'єкт, суб'єкт, внутрішній зміст і результат), але все ж таки є певні розбіжності. Спостереження за особою, річчю або місцем та аудіо-, відеоконтроль місця відрізняються від аудіо-, відеоконтролю особи місцем їх виконання, а також організаційно тактичними особливостями застосування. Заявлено, що особливості функціонування спеціальних технічних засобів дають підстави для опису дій, пов'язаних з передачею та прийманням відеосигналів, у контексті пояснення ознаки «отримання інформації» під час негласних заходів. Запропоновано визначення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів із законного спостереження за особою, річчю або місцем. Особливо зазначено, що регламентація цієї дії у Кримінально-процесуальному кодексі України сприятиме забезпеченню законності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, інші технічні засоби негласного отримання інформації, спеціальні технічні засоби для зняття інформації з каналів зв'язку, спостереження за особою, спостереження за річчю або місцем.

Stepanov V.A., Chelpan Y.V. Concept and features of lawful surveillance of a person, object or place.

The article is devoted to the problem of improving the definition of lawful surveillance of a person, object or place as a type of covert investigative (search) actions and operative-search measures. Attention

was drawn to clarification of some features of the definition of lawful surveillance of a person, object or place in the specified context. A limited list of special technical means for interception of information from communication channels and other technical means for covert obtaining of information, which are used during the conduct operative-search, counter-intelligence measures or covert investigative (search) actions with lawful surveillance of a person, object or place, is given. Understanding of the definition of observation and surveillance in literature are given. It is noted that the essential elements of covert investigative (search) actions and operative-search measures from audio, video monitoring of a person, and audio, video monitoring of a place and surveillance of a person, object or place generally coincide (purpose and task, object, subject, internal content and result), but still there are certain differences. Surveillance of a person, object or place and audio and video monitoring of a place differs from audio and video monitoring of a person by the place of their execution, as well as organizational and tactical features of application. It is stated that the peculiarities of the functioning of special technical means for interception of information from communication channels and other technical means for covert obtaining of information provide grounds for describing the actions of transmitting and receiving video signals in the context of explaining the feature “obtaining information”. The definition of covert investigative (search) actions and operative-search measures with lawful surveillance of a person, object or place is given. It is stated that the regulation of this action in the Code of criminal procedure of Ukraine will contribute to ensuring legality during conduct of covert investigative (search) actions and operative-search measures.

Key words: covert investigative (search) actions, other technical means for covert obtaining of information, special technical means for interception of information from communication channels, surveillance of a person, surveillance of an object or place.

Постановка проблеми. Спостереження є одним з основних способів пізнання довколишнього світу. За допомогою спостереження одержують необхідну інформацію для розуміння процесів та явищ у природі, суспільстві й поведінці людей. Інколи спостереження, у тому числі візуальне та відео, здійснюють приховано або негласно. Цим методом для здійснення протиправних намірів здавна послуговуються представники кримінальних груп, диверсанти та терористи [1, с. 6]. Слід зазначити, що негласне спостереження також використовують уповноважені органи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій для виявлення, припинення, розслідування злочинів та під час оперативно-розшукових заходів з метою запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій. Уповноважені органи проводять негласне спостереження на законних підставах згідно з законодавством України.

Відповідно до ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД) є різновидом слідчих розшукових дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених зазначеним кодексом України [2]. НСРД спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні.

Відповідно до 21 глави КПК до другої групи НСРД, яка регламентована §3 “Інші види негласних слідчих (розшукових) дій”, віднесені заходи з спостереження за особою, реччю або місцем (ст. 269).

Такі дії проводять у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Вони проводяться на підставі рішення слідчого, прокурора виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (ст. 246 КПК).

Згаданий різновид НСРД викликає багато питань з огляду на: визначення її змістовних ознак; меж тимчасового обмеження правоохоронними органами прав і свобод людини; її відповідність вимогам європейських стандартів і принципу верховенства права [3, с. 164]; достовірність результатів, зафіксованих в протоколі такої слідчої дії [4, с. 238]; визначення належності отриманих в результаті НСРД доказів у разі перекваліфікації тяжкого злочину на злочин невеликої або середньої тяжкості [5, с. 137].

У ст. 3 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [6] визначено, що правову основу оперативно-розшукової діяльності, поряд з іншими законодавчими актами, становить КПК. Саме тому кожен оперативно-розшуковий захід, який має свій аналог серед НСРД, після 2012 року прописаний з умовою його використання “згідно з положеннями визначений статті КПК”.

Таким чином врегульовано порядок проведення оперативно-розшукового заходу, аби він не суперечив вимогам КПК. Однак, звісно, що порядок проведення оперативно-розшукового заходу не є абсолютно тотожним порядку проведення НСРД.

Враховуючи викладене, потребують уточнення норми щодо такої НСРД та оперативно-розшукового заходу, як законного спостереження за особою, річчю або місцем.

Метою дослідження є удосконалення визначення законного спостереження за особою, річчю або місцем як НСРД та оперативно-розшукового заходу.

Стан опрацювання проблематики. Вивченням різних аспектів інституту оперативно-розшукової діяльності та після прийняття КПК України 2012 року інституту НСРД займалися такі науковці, як Бандурка О.М., Берназ В.Д., Білічак О.А., Богатирьов І.Г., Галаган В.І., Гусаров М.С., Колесник В.А., Никифорчук Д.Й., Письменний Д.П., Погорецький М.А., Скулиш Є.Д., Тertiшник В.М., Шепітько В.Ю., Шумило М.Є. та інші. Праці зазначених науковців, безсумнівно, є вагомим внеском в дослідження цих інститутів.

Слід зазначити, що умовою використання в практиці матеріалів оперативно-розшукових заходів та матеріалів НСРД, є розсекречування не лише результатів їх проведення, а й підстав: клопотань, ухвал слідчих суддів та постанов. На сьогодні не всі апеляційні суди готові розсекречувати ухвали, якими надавалися дозволи на проведення оперативно-розшукових заходів. У такому разі працює правило вжиття усіх необхідних заходів прокурором до їх розсекречення, аналогічно до правила відносно НСРД, напрацьованого наразі касаційним судом.

Проте, аспекти НСРД та оперативно-розшукового заходу, пов'язані з законним спостереженням за особою, річчю або місцем, залишаються не в повній мірі висвітленими, а тому потребують додаткового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Під час проведення НСРД та оперативно-розшукового заходу з законного спостереження за особою, річчю або місцем допускається тимчасове застосування спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації (далі – СТЗ) на підставах і за умови, визначених законодавством України. Під СТЗ слід розуміти створені або модернізовані та пристосовані з наданням нової якості та властивості технічні засоби, обладнання, інструменти, програмне забезпечення, препарати та інші вироби, які за своєю технічною забезпеченістю або за безпосередньою обумовленістю їх застосування придатні для негласного отримання інформації або доступу до неї у скритний спосіб під час виконання завдань оперативно-розшукової, контррозвідальної, розвідувальної діяльності або проведення негласних слідчих (розшукових) дій [7, с. 59].

Саме застосування СТЗ, на нашу думку, зумовлює уточнення деяких ознак поняття “законного спостереження за особою, річчю або місцем” в контексті НСРД та оперативно-розшукового заходу.

Стаття 269 КПК, яка має назву “спостереження за особою, річчю або місцем”, визначає, що для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження [2]. За результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та/або відеозапис.

При цьому спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248-250 КПК. Спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому частиною першою статті 250 цього КПК.

Ця дія, як й інші негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст. 260-264, 267, 269-1, 270-272, 274 КПК, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Це є процесуальною гарантією від незаконного втручання в приватне життя людини органами досудового розслідування. Досить суперечливим залишається питання оцінки допустимості результатів НСРД як доказів у разі перекваліфікації тяжкого злочину на злочин невеликої чи середньої тяжкості. Визнання отриманої внаслідок такої дії інформації допустимим доказом видається сумнівним. З огляду на відсутність чітких законодавчих приписів з даного питання склалася суперечлива судова практика. Зокрема, деякі суди не визнають за можливе використовувати результати НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на таку, за якої у кримінальному провадженні забороняється застосовувати НСРД [5, с. 137].

У ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [6] визначено, що оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав надається право здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем згідно з положеннями ст. 269 КПК. Негласне спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Цей захід застосовується виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо. В той же час, вказаний Закон України не містить визначення цього заходу. Не розкриває він й основні визначальні ознаки вказаного заходу.

В літературі під поняттям “спостереження” (observation) розуміють метод наукового дослідження, що полягає в активному (систематичному, цілеспрямованому, планомірному) та навмисному сприйнятті об’єкта, в ході якого здобувається знання про зовнішні сторони, властивості й відносини досліджуваного об’єкта. Спостереження містить у собі як елементи: спостерігача (суб’єкта), об’єкт спостереження та засоби спостереження. Останні в розвинених формах спостереження використовуються різноманітні спеціально створені прилади, що виступають як продовження й посилення органів чуття людини [8].

У контррозвідці під негласним спостереженням (surveillance) розуміють – зовнішнє спостереження (сленг – стеження), моніторинг поведінки, діяльності або іншої інформації для впливу, керування або захисту людей. Воно може включати спостереження з відстані за допомогою електронного обладнання, наприклад, відеоспостереження. Спостереження використовуються урядами для збору інформації, запобігання злочинності, захисту процесів, осіб, груп чи об’єктів або розслідування злочинів [9]. Під негласним спостереженням також вважають – комплекс заходів, які проводять оперативні служби в межах оперативно-розшукової діяльності з прихованого, негласного або зашифрованого візуального спостереження за особою, що становить оперативний інтерес, із метою отримання про неї та її спосіб життя (середовище, житло, маршрути пересування тощо) максимально повної інформації [6].

Що стосується поняття “візуальне спостереження”, то його у вузькому розумінні прийнято вважати як спостереження за ким-, чим-небудь, що здійснюється за допомогою відеокамер. Відеозапис дає змогу більш детально виявити необхідну інформацію, досконально визначити дії заінтересованих осіб, одержати певну інформацію, що стосується діяльності підозрюваної або обвинуваченої особи в учиненні кримінального правопорушення [10, с.104].

Ківалов С.В. та Кравченко С.І, аналізуючи поняття “спостереження за особою, річчю або місцем” у науково-практичному коментарі Кримінально процесуального кодексу України [11, с. 452], виділяють наступні ознаки цього заходу.

1. Стаття 269 КПК визначає можливість здійснення під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину спостереження за особою, річчю або місцем (надалі – спостереження).

Спостереження є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає у негласному (замаскованому) візуальному стеженні за діями особи (або групи осіб), з метою пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу (осіб) та її (їх) поведінку або тих, з ким ця особа (особи) контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях з використанням або без використання відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження.

2. Спостереження за особою в публічно доступних місцях згідно з ч. 1 цієї статті проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому ст. 246, 248–250 КПК; цьому передуює складання слідчим клопотання про дозвіл на спостереження за особою з подальшим узгодженням з прокурором (на підставі ст. 246, 248–250, 270 КПК). Таким чином спостереження за річчю або місцем не потребує ухвали слідчого судді, постановленої у передбаченому законом порядку.

3. Слід зазначити, що спостереження за особою в публічно доступних місцях можливо розпочати на підставі постанови слідчого, узгодженої з прокурором або постанови прокурора. В ухваленні рішення судді воно потребує лише у невідкладних випадках, визначених ч. 1 ст. 250 КПК, а саме: у випадках, пов’язаних з врятуванням життя людей, випадках, пов’язаних з запобі-

ганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (ст. 201 і 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України.

При цьому обов'язок прокурора – невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Спостереження, як негласна слідча (розшукова) дія, може здійснюватися слідчим, або за окремим його дорученням уповноваженими оперативними підрозділами (відповідно до вимог ст. 41 КПК).

Також за рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися інші особи, до яких можуть належати спеціальні оперативні підрозділи, діяльність яких спрямована саме на професійне здійснення візуального спостереження.

При цьому слід зазначити, що візуальне спостереження є оперативно-розшуковим заходом, особливості застосування якого регламентуються Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність” та іншими відомчими нормативними актами.

Відповідно до зазначеного публічно доступним місцем є вулиця, площа, зупинка громадського транспорту, вокзал, кафе, магазин тощо.

Слід зазначити, що приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку відбуттям покарання, затримання, взяттям під варту тощо), мають статус публічно доступних для проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії [10, с. 103].

В проекті Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [12] під “спостереженням за особою” пропонують розуміти оперативно-розшуковий захід, що полягає у негласному візуальному стеженні суб'єктами оперативно-розшукової діяльності за діями особи (групи осіб) для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування у певному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження з метою вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності за наявною у провадженні оперативно-розшуковою справою. В зазначеному проекті Закону України поняття “спостереження за річчю або місцем” вважають оперативно-розшуковим заходом, що полягає в організації та безпосередньому проведенні візуального спостереження за певною річчю або певним місцем суб'єктами оперативно-розшукової діяльності для фіксації її пересування, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці з метою вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження. На наш погляд, у згаданих визначеннях “спостереження за особою” та “спостереження за річчю або місцем” наведені не всі ознаки, зокрема, не згадані такі, як спосіб “негласного отримання інформації”; дії з отримання інформації “відеозапис, фотозйомка, передача, приймання та обробка інформації”; “використання СТЗ”.

Доцільно також звернути увагу на типи СТЗ, що застосовують під час проведення зазначеної негласної слідчої розшукової дії, а саме: засоби для отримання відеозображення особи, річчя та місця та його передачі по радіоканалу, що складаються із закамуфльованих відеокamer с діаметром об'єктива менше 1,0 мм, винесеними органами управління та радіопередавачами; закамуфльовані фотоапарати та відеокamери, що мають об'єктив з винесеною зіницею входу «pin-hole» та/або з винесеними органами управління та працюють при низькій освітленості об'єкта спостереження 0,01 Лк та менше або при освітленості на приймальному елементі 0,0001 Лк та менше; відео- або телевізійні закладні пристрої в вигляді окремого модуля або закамуфльовані для зняття відео інформації з подальшою фіксацією шляхом відеозапису на портативному пристрої або передачею за допомогою радіоканалу, оптичного (інфрачервоного) каналу або електромережі та інші.

Ці особливості функціонування СТЗ дають підстави для опису дій із передачі та приймання відеосигналів в контексті пояснення ознаки “отримання інформації”.

Проведення зазначеної НСРД забезпечується працівниками оперативних або оперативно-технічних підрозділів уповноважених органів, а отриманні результати фіксуються на матеріальні носії інформації. При цьому, по-перше, рекомендовано використовувати виключно сертифіковані СТЗ; по-друге, зазначені працівники повинні не допускати використання СТЗ, що може спричинити шкоду здоров'ю власнику інформації та стороннім особам, докільню; по-третє, проводити встановлення, зняття чи заміну СТЗ тільки в межах санкціонованого тимчасового обмеження прав і свобод людини.

У юридичній літературі відмінності спостереження за особою, річчю або місцем аудіо-, відеоконтролю місця аудіо-, відеоконтролю особи, аудіо-, відеоконтролю місця та спостереження

за особою, річчю або місцем визначають за допомогою співвідношення обов'язкових елементів, таких як: 1) мета й завдання; 2) суб'єкт; 3) об'єкт; 4) внутрішній зміст дії; 5) результат [13, с. 163]. Ми приєднуємося до цього підходу.

З порівняння спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо-, відеоконтролю місця та аудіо-, відеоконтролю особи зроблено висновок, що в цілому обов'язкові елементи наведених НСРД збігаються (мета й завдання, об'єкт, суб'єкт, внутрішній зміст та результат), але все ж таки є певні розбіжності.

Спостереження за особою, річчю або місцем та аудіо-, відеоконтролю місця відрізняється від НСРД із аудіо-, відеоконтролю особи передусім місцем її проведення, а також організаційно тактичними особливостями здійснення.

НСРД з аудіо-, відеоконтролю особи має більш універсальний характер. Вона не містить обмежень у місці провадження, як спостереження за особою, річчю або місцем та аудіо-, відеоконтроль місця, що здійснюються тільки в публічно доступних місцях. НСРД з аудіо-, відеоконтролю особи допускає використання аудіо-, відеозаписуючих пристроїв, встановлених всередині публічно недоступних місць, для фіксації поведінки особи.

Більш вдалим є підхід до визначення поняття “спостереження за особою, річчю або місцем в публічно доступних місцях”, який міститься в Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [14]. Згідно з цією Інструкцією, “спостереження за особою в публічно доступних місцях” полягає у візуальному спостереженні за особою слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці тощо або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження, а “спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях” визначено, як візуальне спостереження за певною річчю або певним місцем слідчим чи уповноваженою особою для фіксації її переміщення, контактів з нею певних осіб, подій у певному місці для перевірки відомостей під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження.

За результатами вивчення змісту отриманої інформації слідчий, а у разі необхідності спеціаліст, складає протокол, у якому описує технічні носії інформації та технічні засоби, за допомогою яких була відтворена наявна в них інформація.

Слід зазначити, що розвідувальні органи на підставі рішення суду відповідно до ст. 15 Закону України “Про розвідку” [15] можуть проводити стосовно особи, місця або речі, які перебувають на території України окремі розвідувальні заходи, що полягають у спостереженні за особою або місцем із фіксацією відповідних відомостей або даних. Вказані розвідувальні заходи здійснюються за допомогою технічних засобів розвідки, а СТЗ при цьому не використовуються.

Особливості використання технічних засобів розвідки під час спостереження за особою або місцем є темою інших досліджень.

Висновки. За результатами аналізу наведених матеріалів у сфері НСРД та оперативно-розшукової діяльності вважаємо за доцільне запропонувати таке визначення поняття “законне спостереження за особою, річчю або місцем” – негласна слідча (розшукова) дія або оперативно-розшуковий захід, що полягає в негласному отриманні інформації (візуальному стеженні / спостереженні, відеозаписі, фотозйомки, передачі, прийманні, фіксуванні та обробці) про пересування особи, переміщення речі, про контакти з особою та річчю певних осіб, про поведінку особи та її перебування в певному публічно доступному місці та про події у цьому місці тощо з використанням (застосуванням) спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації з метою перевірки відомостей під час досудового розслідування, запобіганню вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобіганню і припиненню терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій.

Вважаємо, що запропонована регламентація дії та заходу з законного спостереження за особою, річчю або місцем відповідно у КПК та у Законі України “Про оперативно-розшукову діяльність” сприятиме забезпеченню законності під час проведення НСРД та оперативно-розшукових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основи візуального спостереження: практ. посіб. / С.С. Чернявський, М.Л. Грібов, А.А. Вознюк, А.А. Небитов, В.В. Гвоздюк. Київ: Норма права, 2024. 112 с. URL: elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/a2ec0a83-0b3d-46b1-8ffe-fbfd10d80f3e/content (дата звернення: 21.01.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.01.2025).
3. Уваров В.Г. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми юридичної визначеності та ефективності. *Правова позиція*. 2016. № 2 (17). С. 163–169. URL: <http://legalposition.umsf.in.ua/archive/2016/2/20.pdf> (дата звернення: 21.01.2025).
4. Кирпа С.С. Співвідношення негласних слідчих (розшукових) дій і принципів кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 235–239. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d5314e26-2d89-4c37-86e9-cc98dffcd48b/content> (дата звернення: 21.01.2025).
5. Шило А.В. Тяжкість злочину як чинник, що лімітує можливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій та допустимості отриманих доказів. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2018. С. 139–141. URL: jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/4/part_2/31.pdf (дата звернення: 21.01.2025).
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 21.01.2025).
7. Свінцицький А.В., Степанов В.А., Леонов Б.Д., Удосконалення законодавства щодо термінології у сфері спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації. *Інформація і право*. 2020. № 3(34). С. 55–61. URL: ippi.org.ua/sites/default/files/8_17.pdf (дата звернення: 21.01.2025).
8. Спостереження. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 21.01.2025).
9. Негласне спостереження: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення: 21.01.2025).
10. Касаєва К.Д. Актуальні проблеми проведення негласних (розшукових) дій, передбачених статтями 270, 260 Кримінально процесуального кодексу України. матер. наук.-практ. семінару. Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам (м. Дніпро, 25 травня 2017 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. С. 103–105. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/958/1/11.pdf> (дата звернення: 21.01.2025).
11. Науково-практичний коментар Кримінально процесуального кодексу України/ За ред. С.В. Ківалова, С.І. Кравченко. Одеса: Фенікс. 2020. 924 с. URL: dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c3097bff-798a-4feb-aab0-502a165ed4e8/content (дата звернення: 21.01.2025).
12. Про оперативно-розшукову діяльність: проєкт Закону України від 04.04.2017 р. № 6284. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61497 (дата звернення: 21.01.2025).
13. Сердюк А. Місце аудіо-, відеоконтролю особи та аудіо-, відеоконтролю місця у системі негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 161–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_10_33 (дата звернення: 21.01.2025).
14. Про затвердження Інструкції “Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні”: наказ Генеральної прокуратури України, МВС, СБУ, Адміністрації ДПС, Мінфіну, Мінюсту України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 21.01.2025).
15. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. *Урядовий кур'єр* від 04.11.2020. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 21.01.2025).